

De najaarsbijeenkomst van de Vlinderwerkgroep Friesland vond plaats op woensdag 12 december 2018 in het pand van de Fûgelhelling te Ureterp. Aanwezig waren 28 leden. Afmelding wegens verhindering waren er van Wiebe Poppe, Dick Goslinga, Mariske Pemmelaar, Judith Bouma, Heert Hein Kuipers, Ada van Binsbergen, Francisca Jagersma, John Boosman.

1. Siep Sinnema opent de bijeenkomst en heet iedereen van harte welkom.

Er is goed nieuws, want er zijn dit jaar weer een achttal eitjes van de Sleedoornpape gevonden op het sportterrein in Wolvega. Op zaterdag 16 februari 2019 gaan we daarom vanaf 10.00 uur weer in Wolvega en omgeving op zoek naar de eitjes van dit vlindertje.

Op zaterdag 12 januari organiseren we de gebruikelijke determinatiedag in Hemrik.

De reden van de late datum van deze najaarsbijeenkomst zijn de recente reizen van Siep en Jannie naar Papua (Indonesisch Nieuw Guinea) en opvolgend naar Costa Rica. Van Papua laat Siep een aantal beelden zien van de gemaakte reis naar Papua. De eerste week verbleven zij in Jayapura (het vroegere Hollandia en hoofdstad van Papua) om te werken aan de vlindercollectie van (wijken) pater Henk van Mastrigt en om college te geven aan biologiestudenten van de plaatselijke universiteit. Daarna volgde de reis naar de stad Wamena in de Baliemvallei in het centrale hoogland van Papua en vervolgens naar het Habbema-meer op 3300 meter hoogte waar werd gekampeerd. Hier werd gelicht met behulp van een aggregaat en een UV-lamp met powerbank. Middels een korte presentatie toont Siep onder meer foto's van een aantal prachtige nachtvlinders (**zie pag. 14**), die op deze bijzondere plek op het licht van de lampen afkwamen. Er zijn tientallen nieuwe soorten voor de wetenschap ontdekt tijdens deze expeditie. Aan het eind van de reis werd een bezoek aan een eiland afgelegd waar nog bepaalde soorten paradijsvogels voorkomen; ook hiervan kregen we enkele mooie plaatjes te zien.

2. Verslag voorjaarsbijeenkomst van 11 april 2018.

Er zijn geen opmerkingen over het verslag.

3. Mededelingen en ingekomen stukken.

Er zijn geen specifieke mededelingen en ook geen ingekomen stukken.

4. Ervaringen, mededelingen, inbreng van en door leden.

Marten Zijlstra is in de Weerribben geweest. Er waren daar weinig vlinders. Wel zag hij de Kempense heidelibel.

Ep van Hijum heeft voor It Fryske Gea het afgelopen jaar SNL-karteringsonderzoek in de Lendevallei gedaan.

Joop Prijs heeft in de omgeving van Makkum en Gaast onderzoek verricht naar *Diptera* (tweevleugeligen > vliegen en muggen). Het was helaas een hopeloos jaar.

Johan Meijer heeft een Glasvleugelpijlstaart (*Hemaris fuciformis*) gezien.

Joop leertouwer > honderden hooibeestjes en Sint-jansvlinders (*Zygaena filipendulae*) gezien het afgelopen jaar.

Reinie Piersma had in eigen tuin op één dag 83 dagvlinders geteld. Verder heeft ze de Kolibrievlinder (*Macroglossum stellatarum*) gezien. Op 2 november zag ze nog een Argusvlinder

Jannie Sinnema: 3 Kolibrievlinders op hetzelfde moment in de tuin.

Reinder Wijma & Natalia Zacarias geven een korte powerpointpresentatie over hun bijzondere nachtvlinderwaarnemingen van het afgelopen seizoen. Achtereenvolgens van Oranjewoud beelden van de Lente-orvlinder (*Achlya flavicornis*), de Bosbessnuituil (*Hypena crassalis*), de Maansikkeluil (*Agrochola lunosa*), de Roodachtige herfstuil (*Agrochola helvola*), de Zesstreepuil (*Xestia sexstrigata*), de Lindegouduil (*Tiliacea citrigo*), de Buxusmot (*Cydalima perspectalis*), het Diamantborsteltje (*Acleris cristana*), de Satijnen spikkelspanner (*Deileptenia ribeata*), de Geelijnsnuituil (*Trisateles emortualis*), de Marmeruil (*Polia nebulosa*) plus de zeldzame Dennenbandspanner (*Pungeleria capreolaria*). Op de Liphústerheide vingen Reinder en Natalia de Tweekleurige tandvliinder (*Leucodonta bicoloria*), de Late heide-uil (*Xestia agathina*), de Grijsbandspinner (*Trichiura crataegi*) en de Witte-L-uil (*Mythimna l-album*). Van De Leijen de Valeriaandwergspanner (*Eupithecia valerianata*), de Smalvleugelrietboorder (*Chilodes maritima*) en de Satijnboogbladroller (*Ancylis lorquiniana*). Van Drachten de Satijnlichtmot (*Palpita vitrealis*). Tot slot van Beetsterzwaag (met behulp van feromonen) de Berkenglasvlinder (*Synanthedon culiciformis*).

Hessel & Saskia Hoornveld hadden 2 keer de Argusvlinder in hun tuin plus 7 keer een Kolibrievlinder (*Macroglossum stellatarum*) en ook de rups daarvan.

Abel Jagersma en Andy Saunders hebben opnieuw onderzoek gedaan in het Harichsterbos en zijn ook begonnen met een inventarisatie in de Wyldemerk.

In zijn eigen tuin had Abel een tweetal exemplaren van de Eikenprocessierups (*Thaumetopoea processionea*). De Argusvlinder heeft 2 territoria in zijn nabije woonomgeving.

Andy Saunders is verhuisd naar Sneek en de omgeving blijkt totaal anders dan in zijn vorige woonplaats Sint Nicolaasga. Hij vangt ook andere nachtvlindersoorten. Bijvoorbeeld de Essengouduil (*Atethmia centrigo*) waarvan Andy twee verschillende vormen ving. De Buxusmot (*Cydalima perspectalis*) kwam ook langs! Verder ontdekte hij er de Esdoornscheutboorder (*Anarsia innoxia*).

Gerrit Tuinstra neemt de honneurs waar voor Judith Bouma die verhinderd was. Zij heeft enkele dia's in powerpoint gemaakt die Gerrit laat zien. Een update van het Veenhooibeestje in 2018 ten opzichte van de voorgaande jaren; het blijkt voor deze dagvlinder een gemiddeld jaar in het Fochteloërveen te zijn geweest. Op 29 juni redde Judith een Grote weerschijnvlinder uit de vijver van haar tuin in Fochteloo. Regelmatig bezochten Kolibrievlinders haar woonomgeving; op één moment zelfs

drie tegelijk. Medio oktober ving ze met haar eigen vanglamp vier Diana-uilen (*Griposia aprilina*).

Gerrit laat vervolgens in een eigen presentatie een aantal interessante macro's van Friesland zien, die hij in 2018 heeft gevangen. Eerst toont hij weer enkele plaatjes van spanners met een ontbrekende vleugel. Eerst van het Klaverblaadje (*Macaria notata*) die in 2018 ook als zodanig (met ontbrekende vleugel) werden gevangen door Siep & Jannie Sinnema en door Reinder & Natalia Wijma. Vervolgens van de Ringspikkelspanner (*Hypomecis punctinalis*), de Witte schaduwspanner (*Lomographa temerata*) en de Leverkleurige spanner (*Euchoeca nebulata*). Tevens vernam hij van collega-nachtvlinderaar Charles Naves, dat dit merkwaardige verschijnsel zich ook voordoet bij de Oranje bremspanner (*Isturgia limbaria*). Op 9-7-2018 ving Gerrit een Bruine grijsbandspanner (*Cabera exanthemata*) met een zeer duidelijke vleugeltekening; meestal zijn de lijnen vaag, maar bij dit exemplaar waren ze bijzonder sterk aanwezig. Verder een aantal nieuwe soorten voor het Lauwersmeergebied. Achtereenvolgens de Springzaadbandspanner (*Xanthorhoe biriviata*), de Witvlekbosrankspanner (*Melanthia procellata*), de Sleedoorn-dwergspanner (*Pasiphila chloerata*), drie exemplaren van de Eikendwergspanner (*Eupithecia dodoneata*), de Dennendwergspanner (*Eupithecia indigata*), de Smalvleugeldwergspanner (*Eupithecia nanata*), de Witvlakdwergspanner (*Eupithecia succenturiata*), de Slawortelboorder (*Pharmacis lupulina*), de Populierengouduil (*Xanthia ocellaris*), op drie data in oktober in totaal negen exemplaren van de Diana-uil (*Griposia aprilina*). Verder een exemplaar van het Blauw weeskind (*Catocala fraxini*) op 29 juli. Tot slot een dia van een tweetal van de norm afwijkende exemplaren van het Zandhalmuiltje (*Mesoligia furuncula*) plus een dia van de Vliervlinder (*Ourapteryx sambucaria*) waarvan Gerrit in oktober negen exemplaren ving, terwijl de hoofdvliegtijd van deze soort normaliter juni tot en met augustus is.

Merel Zweemer: in Leeuwarden zijn in de Julianalaan nesten van de Eikenprocessierups (*Thaumetopoea processionea*) weggehaald. Ook bij haar eigen woonadres (in Zuiderburen - Leeuwarden) heeft ze deze vlinder al gevangen. De soort rukt dus gestadig op! In juli is ze begonnen met het opkweken van rupsen van de Grote beer (*Arctia caja*) met behulp van Ridderzuring (*Rumex obtusifolius*). Twee rupsen waren omstreeks 10 september volwassen en hebben zich vervolgens verpopt. Frappant was dat deze twee zich razendsnel ontwikkelden, terwijl de rest dat niet deed en in overwinteringsfase ging. Op 14 respectievelijk 16 oktober zijn beide vlinders uit de pop gekomen. Op 20 en 21 oktober werd het Prachtpurperuiltje (*Eublemma purpurina*) op Vlieland ontdekt en gezien door een aanzienlijke groep vlinderaars. Merel ving het vlindertje daar op 20 oktober op licht. Het Prachtpurperuiltje is in Nederland bezig met een gestage opmars. De voedselplanten zijn distels (bloemen en zaaddozen). Merel zag op Vlieland ook de Paarsbandspanner (*Rhodostrophia vibicaria*). Tijdens een avond nachtvlinderen in het Drents-Friese Wold ving ze vier exemplaren van de Viervlakvlinder (*Lithosia quadra*). Dit is voor Nederland een vrij zeldzame trekvlinder. In Leeuwarden worden

nog steeds nieuwe soorten microvlinders gevonden. Bijvoorbeeld de Waddenkaartmot (*Agonopterix curvipunctosa*) en het Zeekraalzandvleugeltje (*Scrobipalpa salicorniae*) - beide zijn typische kust- of eilandvlinders! Verder de Lichte boegsprietmot (*Monochroa arundinetella*), een nieuwe soort voor Friesland; de Klinknagelmot (*Chrysochista linneella*), een zeldzame soort in Nederland; de Morgenroodbladroller (*Pammene aurita*).

Hein Boersma merkt op, dat in de Vegilin-boschen bij Sint Nicolaasga om vele eiken linten als indicatie voor de aanwezigheid van de Eikenprocessierups (*Thaumetopoea processionea*) zijn gespannen. Volgens Gerrit Tuinstra betekent dit, dat de nesten al zijn geruimd.

Herre Seepma meldt de waarnemingen van de Argusvlinder, de Oranje luzernevlinder, het Zwartsprietdikkopje, het Groot dikkopje.

Luit de Zee heeft de dag na de Scherpenzeeexcursie van 14 juli in het Brandemeer nog een Grote vuurvlinder gezien. Bovendien was er (vermoedelijk als gevolg van het warme en droge zomerweer) in 2018 nog een aanzienlijke 2e generatie van deze unieke soort.

Mariske Pemmelaar laat bij haar afwezigheid door ziekte weten, dat ze heel graag iets had willen vertellen over haar vlindertellingen op de Hulstreed in vergelijking met de voorgaande jaren. Ze vond opnieuw het Groentje en constateerde dat het ook weer iets beter ging met het Heideblauwtje. Helaas was het Groot Dikkopje nauwelijks aanwezig. Verder vond ze er dit jaar meerdere keren Sikkelsprinkhanen (*Phanoptera falcata*); die zag ze daar in 2016 voor de eerste keer. Laatst door Mariske gespotte Heideblauwtje was op 5 september in het Schuregaasterveld. Een Argusvlinder op 7 oktober in een voortuin tegenover het Sudergemaal. Haar mooiste waarneming was op 2 juli in Lochem in de tuin van vrienden, namelijk een Kleine ijsvogelvlinder.

5. Pauze.

6. Voortgang dagvlinderproject 2015-2020.

Gerrit heeft gegevens van de landelijke database opgevraagd en het complete bestand dagvlinders voor Friesland vanaf 2010 ontvangen. Hij laat voor 2010 en de daarop volgende jaren tot en met 2018 per jaar zien in welke kilometerhokken van Friesland waarnemingen zijn gedaan. Daarna volgt een totaaloverzicht over de gehele periode 2010-2018. Hierop is te zien, dat Friesland al behoorlijk ‘dichtgelopen’ is.

In 2018 zijn 49 soorten dagvlinders in Friesland gezien. Hiervan zijn het Klaverblauwtje, het Scheefbloemwitje en het Spiegeldikkopje wel opvallende ‘nieuwkomers’.

Siep praat ons bij over de plannen voor de opmaak van de nieuwe atlas. Er komt een inleiding van plusminus 20 bladzijden met diverse onderwerpen, waaronder *methodes, oorzaken van veranderingen* (zoals *klimaat, landschapsbeheer, landschapspijn, bestrijdingsmiddelen, drastische achteruitgang insecten, positieve ontwikkelingen in midden-Friesland zoals het boerencollectief It Lege Midden, toekomstperspectief*). Voor elke dagvlindersoort worden twee pagina’s gereserveerd met liefst vlinderfoto’s die in Friesland zijn gemaakt. Hij toont aan de hand van een voorbeeldsoort (Oranjetipje) hoe dit er grotendeels uit komt te zien. Er moeten circa 50 soorten worden opgenomen; dus zo’n 100 bladzijden in totaal. Per soort komen er foto’s plus twee provinciekaarten (periode 1990-2000 en periode 2010-2020), twee vliegtijd diagrammen, tekst en uitleg (conclusies) over eventuele veranderingen van de huidige atlasperiode ten opzichte van de vorige atlasperiode. Geen soortbeschrijvingen dus, want die staan al in de eerste atlas. Concluderend streven we naar een atlas met 120 pagina’s. Het tijdpad van de atlas geeft Siep weer aan de hand van een grafiek. Inmiddels is er al overleg geweest met een vormgever. De kosten van het project komen ruwweg uit op € 10.000 (vormgeving plus drukken), maar dit hangt natuurlijk af van de oplage. Dan moeten we nog op zoek naar subsidieverstrekkers.

Merel Zweemer adviseert om te zijner tijd een atlas aan te bieden aan beleidsmakers met handvatten voor beheer plus suggesties om het beter (dan voorheen) te doen in Friesland. Tevens stelt ze voor om dagvlindersoorten door partijen te laten sponsoren.

7. Presentatie over een Afrikaanse vlinderreis.

Gerard Bergsma vertoont een powerpointpresentatie over een vlinderreis door Ghana in 2014 met Hein Boersma en Frans Barten. (**zie foto pag. 14**)

8. Rondvraag.

Er is niets voor de rondvraag.

9. Sluiting.

Siep Sinnema sluit de bijeenkomst en wenst allen een goede reis naar huis

Excursies 2019

Zaterdag 25 mei 2019: Excursie Gaasterland, middag- en avondexcursie

Aanvang middagexcursie: 14.00 u

Verzamelaarsplaats: P-plaats “Gaasterlandse bossen” bij Manege Gaasterland. Neem (op de rotonde) in de autoweg van BALK naar KOUDUM de afslag Oudemirdum en sla na 25 m rechtsaf richting de manege.

Gaasterland ligt in het Nationaal Landschap Zuidwest Fryslân. Het wordt omgeven door een vlak weidelandschap met meren, maar is zelf glooiend en bosrijk. In de Saalien-ijstijd zijn hier keileemruggen ontstaan, die overdekt zijn met een laag zand. Vanwege de zandverstuiwingen heeft Staatsbosbeheer rond 1900 het gebied beplant met bos. De keileemruggen langs het IJsselmeer zijn uniek in Nederland en vormden vroeger een natuurlijke zeewering tegen het water van de Zuiderzee. Voorbeelden zijn het Oudemirdumer Klif en het Mirnser Klif. We gaan 's middags enkele meer open gebieden bezoeken op zoek naar dagvlinders.

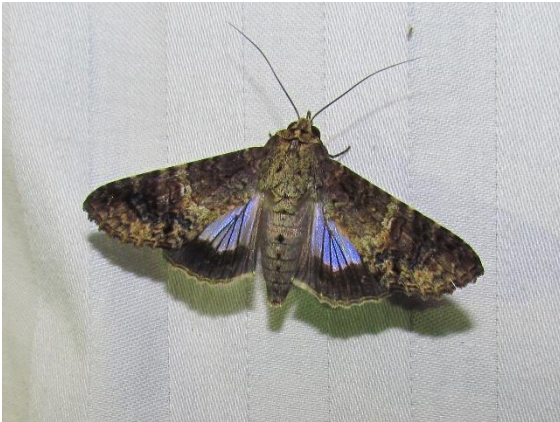
Het doel van de avondexcursie is de Bremer Wildernis. Dit bos van ongeveer 60 ha dankt zijn naam aan de brem, die hier vroeger volop groeide. Het is ooit aangelegd als exploitatiebos door grootgrondbezitter Van Swinderen. Tot de vijftiger jaren is er eikenhakhoutbeheer toegepast. Daarna vond aanplant plaats van naaldbomen als douglas, lariks en spar. Er is een rijke vogelstand. In de herfst kun je hier bijvoorbeeld op trek zijnde houtsnippen aantreffen. In het bos zijn op meerdere plekken nesten van de rode bosmier te vinden. Een bijzondere bewoner is de das. We zullen dus uit de buurt van de dassenburcht moeten blijven. In overleg met boswachter Durk Venema kiezen we een paar geschikte plekken om te gaan lichten. Contactpersoon: Abel Jagersma, telefoon 06-47 99 88 87, mailadres: jagersma63@telfort.nl

Kleine hageheld (*Lasiocampa trifolii*) Foto: J. Bouma
(zie pag. 24)

Euphaedra medon, Ghana, 2014.
Foto: G.Bergsma (zie pag. 9)

Boven: Eitje Sleedoornpage,
Wolvega, excursie 16 febr. 2019.
foto A. vd Veen (zie pag. 16)

Links:
Protulioenemis partita, Keerom,
Papua, sept. 2019 (zie pag. 4)

Stictoptera macromma,
Habbema Meer, Papua, okt.
2019. (zie pag. 4)

Foto's: S.Sinnema